

Euroopan alueiden komitean lausunto aiheesta ”Oikeudenmukainen ja kestävä siirtymä hiili- ja energiaintensiivisillä alueilla”

(2022/C 498/07)

Yleisesittelijä:	Sari RAUTIO (FI, EPP), hallituksen puheenjohtaja, Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä
Viiteasiakirja:	EU:n neuvoston puheenjohtajavaltion Tšekin lausuntopyyntö 16. kesäkuuta 2022

POLIITTISET SUOSITUKSET

EUROOPAN ALUEIDEN KOMITEA (AK),

1. suhtautuu myönteisesti Euroopan unionin tavoitteeseen saavuttaa ilmastoneutraalius vuoteen 2050 mennessä. Tavoite edellyttää Euroopan kunnissa ja alueilla digitaalista ja vihreää siirtymää, joka vaikuttaa olennaisesti ihmisten työskentely- ja elintapoihin.
2. toteaa, että Venäjän helmikuussa 2022 aloittama hyökkäyssota on entisestään lisännyt oikeudenmukaisen siirtymän vaikeusastetta ja toisaalta vahvistanut nopean siirtymän tarvetta, koska Euroopan on lyhyellä aikavälillä vähennettävä riippuvuuttaan ulkoisista energiatoimituksista. Komitea korostaa, että vähähiiliseen yhteiskuntaan siirryttäessä on otettava huomioon haavoittuvimmassa asemassa olevien kansalaisten tarpeet luomalla uusia työpaikkoja ja yhtäläisiä mahdollisuuksia maaseutualueilla ja hiilestä riippuvaisilla alueilla.
3. pitää myönteisenä, että jäsenvaltiot ovat toimittaneet 74 suunnitelmaa, jotka kaikki perustuvat kulloisenkin alueen erilaisiin olosuhteisiin. Komitea korostaa, että maailmantilanteen muuttuminen on johtanut energiakriisiin, jonka vuoksi eräät jäsenvaltiot ovat joutuneet tilapäisesti etsimään joustavia alueellisia ratkaisuja ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi.
4. huomauttaa suunnitelmien hyväksymismenettelyjen olevan raskaita ja korostaa, että joillakin alueilla on ongelmia hankkeiden oikea-aikaisessa suunnittelussa ja täytäntöönpanossa, koska suurin osa saatavilla olevista kokonaisvaroista on peräisin elpymis- ja palautumistukivälineestä ja niiden käyttö on ohjelmoitu vuosille 2021–2023. Hankkeiden kestäväpohjaiseen täytäntöönpanoon ohjelmakauden loppupuolella jää sen vuoksi niukasti mahdollisuuksia. Komitea pitää valitettavana, että Euroopan komissio on arvioinut ja hyväksynyt vain murto-osan ohjelmista, ja kehottaa komissiota harkitsemaan varojen käyttömääräajan pidentämistä sellaisten oikeudenmukaisen siirtymän rahastoon (JTF-rahasto, Just Transition Fund) sisältyvien varojen osalta, jotka rahoitetaan elpymis- ja palautumistukivälineestä.
5. katsoo tästä lähtökohdasta, että rahaston menestyksen varmistamiseksi sen täytäntöönpanoaikataulua olisi tarkistettava.
6. korostaa, että JTF-rahasto olisi otettava huomioon kaikessa koheesipolitiikkaan sisältyvässä toiminnassa, jotta synergiat ja heijastusvaikutukset voidaan hyödyntää täysimittaisesti.
7. muistuttaa, että oikeudenmukainen siirtymä on painottunut ymmärrettävästi niille alueille, joissa muutos ja sen aiheuttamat riskit ovat suuremmat, sillä jäsenvaltioiden ja alueiden lähtökohdat on hyvin erilaiset. Voidaan todeta, että rahaston onnistuminen on suurimpien edunsaajamaiden, Puolan ja Saksan, varassa, joille on osoitettu yhteensä noin kolmannes koko rahastosta, lähes 33 prosenttia. Myös Romania, Tšekki ja Bulgaria ovat isoja hyötyjiä. Edellä mainittujen viiden jäsenmaan osuus on yhteensä lähes 60 prosenttia varoista. Näiden jäsenmaiden alueellisten oikeudenmukaista siirtymää koskevien suunnitelmien (territorial just transition plan) toteutuminen aikataulussa ratkaisee koko ohjelman onnistumisen.
8. korostaa, että JTF-rahastonkin näkökulmasta on olennaista huomioida käsillä oleva laaja energiakriisi. Energiakriisi uhkaa vakavasti myös oikeudenmukaista ja vihreää siirtymää ainakin lyhyellä aikavälillä tarkasteltuna. Erityisesti energiateollisuuden, energiaintensiivisen teollisuuden sekä valmistusteollisuuden ja pienten ja keskisuurten yritysten ongelmana ovat tällä hetkellä ennennäkemättömät hintapaineet, joiden vuoksi vihreään siirtymään kohdistuu lisäpainetta. AK korostaa, että teollisuuden tavoite hiileneutraaliuteen siirtymisestä on riippuvainen myös vihreän sähkön saatavuudesta vedyn tuotantoa varten sekä maakaasun korvaavista energialähteistä. Komitea pitää myönteisenä, että JTF-rahasto voi osaltaan edistää tämän tavoitteen saavuttamista.

9. muistuttaa, että JTF-rahasto on lähtökohtaisesti rajoitetumpi instrumentti kuin perinteiset rakennerahastot. Jotkin tavoitteista ovat kuitenkin päällekkäisiä. Komitea kehottaa alueita hyödyntämään koheesiopolitiikan ohjelmien välisiä synergioita.
10. kehottaa sisällyttämään JTF-rahastoon vahvemman sosiaalisen ulottuvuuden ja huolehtimaan työmarkkinaosapuolten tiiviistä osallistumisesta toimintaan, sillä kyse on paikallälähtöisestä välineestä. Komitean mielestä alhaalta ylöspäin suuntautuvan paikallälähtöisen lähestymistavan tulisi pysyä rahaston keskeisenä piirteenä, koska kukin alue muodostaa ainutlaatuisen sosioekonomisen ekosysteemin.
11. toteaa, että oikeudenmukaisen siirtymän rahaston perusta ja tavoitteet ovat vakaat ja että rahastolla on tärkeä merkitys paitsi alueille myös siirtymävaiheessa oleville teollisuudenaloille. Sen vuoksi mekanismista on tarpeen tehdä tukikelpoisten toimien osalta mahdollisimman joustava, jotta alueiden taloutta voidaan monipuolistaa. Komitea muistuttaa, että toisin kuin rakennerahastoilla, hyväksytyllä asetuksella tuetaan suuria yrityksiä ja päästökauppajärjestelmään kuuluvia yrityksiä, jotka kuuluvat JTF-asetuksen mahdollisiin edunsaajiin. Komitea korostaa, että tulevaisuudessa oikeudenmukaisen siirtymän rahasto olisi sisällytettävä kaikilta osin yhteisiä säännöksiä koskevaan asetukseen kumppanuusperiaatetta noudattaen ja että sen talousarvion olisi täydennettävä nykyistä koheesiorahoitusta.
12. korostaa, että koska alueelliset siirtymäprosessit kohti hiilineutraaliutta ovat erilaisia, tällaisiin rahastoon tehtäviin muutoksiin tulisi sisältyä varojen alueellista kohdentamista koskeva menetelmä, joka on yhteensopiva laajan soveltamisalan sekä EU:n alueelliseen monimuotoisuuteen paremmin soveltuvien, varojen maantieteellistä jakautumista koskevien kriteerien kanssa.
13. kehottaa sitoutumaan selkeästi JTF 2.0 -rahaston perustamiseen. Sen piiriin olisi kuuluttava laajemmassa määrin alueita, joilla on teollisuuden ja valmistusalan vihreästä siirtymästä johtuvia haasteita. Komitea kehottaa myös käymään laajaa keskustelua välineen soveltamisalasta ja koosta seuraavan monivuotisen rahoituskehityksen valmistelun yhteydessä.
14. korostaa, että monivuotiseen rahoituskehitykseen sisältyvien EU:n talousarviovarojen yhdistäminen elpymis- ja palautumistukivälineestä (vuosina 2021–2023) saataviin tuloihin on alueiden kannalta vaikeuttanut merkittävästi sekä hankkeiden suunnittelua että niiden toteuttamista, koska suurin osa saatavilla olevista kokonaisvaroista on peräisin elpymis- ja palautumistukivälineestä ja niiden käyttö on ohjelmoitu vuosille 2021–2023. Hankkeiden kestäväpohjaiseen täytäntöönpanoon ohjelmakauden loppupuolella jää sen vuoksi niukasti mahdollisuuksia.
15. korostaa, että on tärkeää ottaa kaikki EU:n alueet aktiivisesti mukaan työhön vuosiin 2030 ja 2050 tähtäävien ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi niin, ettei ketään jätetä jälkeen. Komitea kehottaa yksityistä sektoria päivittämään suunnitelmiaan, jotta energiatarpeet ja pitkän aikavälin kestävä kehitys tulevat otetuksi huomioon.
16. arvioi, että meneillään olevan energiakriisin ja maailman epävarman geopoliittisen tilanteen vuoksi energian toimitusvarmuus ja energiaturvallisuus nousevat vääjäämättä energiantuotantomuotojen ilmastoystävällisyyden rinnalle. Tämä asia koskettaa erityisesti energiaintensiivisiä teollisuuden toimialoja mutta ohjaa viime kädessä myös kotitalouksien energiankulutusta.
17. esittää, että EU:n pitäisi auttaa erityisesti alueita, joiden riippuvuus fossiilisista energialähteistä on suurin, jotta emme kasvattaisi ääripäiden eroja tulevaisuuden investointien osalta. Komitea korostaa, että alueita varten varatut EU:n varat on käytettävä kohdennetusti, jotta niiden tavoitteet voidaan saavuttaa parhaalla mahdollisella tavalla.
18. toteaa, että olisi kiinnitettävä lisähuomiota erityisolosuhteisiin saarilla ja syrjäisimmillä alueilla, joilla on vakavia sosioekonomisia haasteita, ja etenkin alueilla, jotka ovat eristyneitä ja erittäin riippuvaisia fossiilisista polttoaineista.
19. muistuttaa tässä yhteydessä syrjäisimpien alueiden erityisestä haavoittuvuudesta, sillä ne ovat pienen kokonsa, syrjäisen sijaintinsa ja eristyneisyytensä vuoksi erittäin riippuvaisia fossiilisista polttoaineista eivätkä pysty liittymään mannerverkkoon. Nämä alueet eivät kuitenkaan kuulu JTF-rahaston soveltamisalaan.
20. tiedostaa, että JTF-rahasto ei yksinään ratkaise ilmastokriisiä, mutta se voi edistää ratkaisemista merkittävästi. Rahaston tulisi palvella mahdollisimman tehokkaasti ja oikean kokoluokan investointeja eri EU-alueilla, jotta vaikuttavuus voidaan taata. Komitea huomauttaa, että paikallis- ja aluehallinnon päättäjien ja esimerkiksi JTF-ohjelmatyötä valmistelevien asiantuntijoiden on vaikea luoda yhteyksiä keskushallintovetoihin suuremman kokoluokan investointeihin tai rakentaa yhteistyötä niiden kanssa.

21. toteaa, että energian tuotanto ja toimitus asiakkaille (teollisuus tai kuluttaja) on usein suurten, jopa monikansallisten yritysten käsissä, mikä vaikeuttaa yhteistyötä alue- ja paikallishallinnon näkökulmasta.
22. muistuttaa, että energiasektorilla vihreä siirtymä tapahtuu asteittain ja tuottaa merkittäviä tuloksia vasta 2030-luvulla, vaikka uuden teknologian tuotekehitys ja kokeilutoiminta on tällä hetkellä vilkasta.
23. huomauttaa, että lisäksi Venäjän mahdollisesti pitkään jatkuva hyökkäyssota Ukrainassa on nostanut energian toimitusvarmuuden ja huoltovarmuuden merkitystä aiempaa suuremmaksi koko Euroopan alueella. Toimitus- ja huoltovarmuuden merkitys on otettava huomioon kaikissa lähivuosien energiaratkaisuissa toimeenpantaessa EU:n vihreän kehityksen ohjelman sinänsä kannatettavaa pitkän aikavälin tavoitetta puhtaasta, kohtuuhintaisesta ja toimitusvarmasta energiasta.
24. korostaa, että JTF-rahaston tavoitteet palvelevat myös sittemmin luodun REPowerEU-suunnitelman tavoitteita. REPowerEU-tavoitteet tulisi huomioida myös JTF-rahaston täytäntöönpanossa jäsenmaissa ja alueilla.
25. katsoo tarpeelliseksi kehittää nykyisin käytössä olevia EU-rahoitusvälineitä ja käytäntöjä edelleen ja mukauttaa niitä eri tilanteisiin sopiviksi, jotta voidaan löytää synergioita eri ohjelmien välillä ja jotta oikeudenmukainen siirtymä voisi toteutua parhaalla mahdollisella tavalla.
26. huomauttaa, että koheesiopolitiikan ohjelmia arvioidaan jatkuvasti, ja kehottaa alue- ja paikallisviranomaisia varmistamaan, että ohjelmat edistävät myös oikeudenmukaisen siirtymän toteutumista.
27. vaatii selkeitä ohjeita mahdollisista synergioista ESR+:n ja muiden ERI-rahastojen rahoituksen kanssa ja kehottaa Euroopan komissiota tarjoamaan asianomaisille alueille lisää asiantuntija-apua oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tavoitteiden saavuttamiseksi.
28. toteaa, että koheesiopolitiikan välineistä EAKR ja ESR soveltuvat hyvin lieventämään alueellisia eroja ja että olisi hyödynnettävä synergioita parhaiden tulosten saavuttamiseksi.
29. toteaa, että EU:n koheesiopolitiikalla tavoitellaan nykyistä parempaa taloudellista, sosiaalista ja alueellista tasapainoa Euroopassa. Koheesiopolitiikan avulla tulee luoda pohjaa pitkäjänteiselle alueiden kehittämiseksi, mikä edesauttaa äkillisistä kriiseistä selviytymistä ja tukee talouden elpymistä. Komitea korostaa, että paikallis- ja aluetason toimet ovat tärkeitä etenkin kriisinkestävytyden rakentamisessa mutta ettei koheesiopolitiikan pitkäjänteisistä tavoitteista tule kriisin kohdatessa kuitenkaan joustaa.
30. huomauttaa, että JTF-ohjelmityön tulisi tapahtua nopeammin, jotta rahoitus saataisiin liikkeelle ajallaan. Elpymis- ja palautumistukivälineen rahoitus saatiin liikkeelle vuoden aikana. JTF-ohjelmityö on kestänyt pian kolme vuotta Euroopan komissiossa ja jäsenmaissa. Jos JTF-ohjelmaa ei saada käyntiin vuoden 2022 aikana, on vaarana, että menetetään koko vuoden allokaatio, joka on 25 prosenttia varatuista varoista.
31. korostaa, että Euroopan komission tulisi huomioida JTF-ohjelmityön jatkuvuus ja tehdä tarvittavat ehdotukset ajoissa pidemmän aikavälin ilmastotavoitteiden mukaisesti. Komitea kehottaa lainsäätäjää ottamaan alueet asianmukaisesti mukaan tulevaan JTF-ohjelmaan ja kaipaa alueellisten oikeudenmukaista siirtymää koskevien suunnitelmien täytäntöönpanoon lisää osallistavia elementtejä, jotta vältetään siltä, että päätösten hallinnointi on keskitetty eikä alueiden todellisia tarpeita oteta siinä huomioon.
32. toteaa lopuksi, että on välttämätöntä, että kestävä kehityksen tavoitteet ovat mukana kaikkien eri välineiden toimeenpanossa. Alueellisesti sopivimmat ja vaikuttavimmat keinot löytyvät parhaiten, kun alueet ja kunnat ovat aidosti mukana kaikissa suunnittelun ja toimeenpanon vaiheissa.

Bryssel 12. lokakuuta 2022.

*Euroopan alueiden komitean
puheenjohtaja*

Vasco ALVES CORDEIRO